

PRIRUČNIK ZA VRŠNJAČKE EDUKATORE

Save the Children

Sweden
Sverige

DOMOVİK

Priručnik za vršnjačke edukatore

Ovaj priručnik namenjen je mladima koji žele da stečena znanja podele sa svojim vršnjacima. Nastaje kao rezultat treninga za vršnjačke edukatore iz oblasti dečijih prava u okviru projekta „Udruženi sa decom za snažniji glas“ koji realizuje NVO „DOMOVIK“ iz Mitrovice uz podršku Save the Children i finansiran od strane Vlade Švedske. Na treningu su mladi, kroz proces edukacije, vežbajući zajedno sa svojim trenerima, napravili scenarije za radionice koje se nalaze u ovom priručniku.

Ovaj priručnik su pripremili članovi grupe Udruženi Mladi UM za decu uz podršku Domovika i saradnika Marjana Cvetkovića i Kristine Lilić.

Izdavač

NVO Domovik
Sutjeska bb Mitrovica
Email: office@domovik.org
www.domovik.org

Štampano 2018. godine

Ovaj materijal/proizvod je finansirala Vlada Švedske. Sadržaj je isključivo odgovornost autora. Vlada Švedske ne deli nužno iznete stavove i mišljenja.

SADRŽAJ

1. SAVETI EDUKATORIMA	8
Osnove radioničarskog postupka	9
Vrste radionica	11
Radioničarska pravila	12
Osnovne postavke radionica	13
Ciljevi radionica	14
Radioničarske aktivnosti	14
Uloga voditelja	15
Planiranje radionice	18
Podela u grupe	18
Pregled evaluacije i procena	20
Dnevnik rada voditelja	24
2. TEORIJSKI OKVIR	28
Dečija prava	28
Konvencija o dečijim pravima (skraćena verzija)	30
3. RADIONICE	44
Radionica br. 1: Upoznavanje i timski rad	44
Radionica br. 2: Pusto ostrvo – potrebe i želje	47
Radionica br. 3: Konvencija o pravima deteta	51
Radionica br. 4: Pravo na nediskriminaciju	54
Radionica br. 5: „Svetla budućnost mladih”	
– pravo na participaciju	60

1. SAVETI EDUKATORIMA

1. SAVETI EDUKATORIMA

Edukatori/edukatorke,

Pred vama se nalazi 5 scenarija koji sadrže sledeće tematske celine:

1. Upoznavanje i timski rad;
2. Potrebe i želje
3. Dečja prava i Konvencija o dečijim pravima;
4. Pravo na participaciju;
5. Nediskriminacija;

Scenario radionice treba prilagoditi potrebama grupe sa kojom radite, prostoru, materijalu i vremenu kojim raspolazete, i naravno, vašim sposobnostima i afinitetima, tako da se ne morate u potpunosti držati scenarija koji su pred vama. U scenarijima je takođe naveden osnovni materijal potreban za izvođenje radionica, koji možete menjati/dopuniti po potrebi. Potrebno je da izvedete minimum 2 radionice u kojima ćete obuhvatiti i detaljno proraditi najmanje 2 teme i ostvariti cilj radionice. Radionicama prethodi teorijski deo, iz kojeg se možete sami pripremiti, i koristiti neke delove u samim radionicama. Svaki radioničar će dobiti i spisak učesnika, kao i dnevnik rada voditelja koji je neophodno uredno voditi.

Osnove radioničarskog postupka

Radioničarski postupak, ili radionice, su postale posebno popularne u svetu i kod nas u poslednjih desetak godina. Široko su prihvaćene i primenjuju se u psihološkoj praksi i to posebno u okviru preventivnih programa namenjenih deci i mladima. Učestvovanje u radionicama često liči na igru, a u stvari radionice se bave veoma ozbiljnim stvarima. U radionicama se kao sredstvo izražavanja koristi crtež, priča, gluma... U toku rada na radionicama se razvija pozitivna klima, povezanost između učesnika, osećanje pripadnosti, razvija se socijalna odgovornost. Svi učesnici radionice sede u krugu, svi učestvuju, nema posmatrača. Vodi se računa o potrebama svih učesnika, razvija se odgovornost u odnosu na druge i situaciju. Trajanje radionice je unapred dogovoreno i idealno je da traje između 60 i 90 minuta. Idealan broj učesnika je do 15.

Rad na radionicama je kreativan čin. Radionice je moguće prilagođavati ili praviti nove u zavisnosti od potreba programa, vodeći računa o osnovnim principima radioničarskog postupka. Radionica je model interaktivnog učenja koji se oslanja na individualna iskustva učesnika i voditelja, osmišljen je kao aktivni, iskustveni, reflektivni i kooperativni proces. Radionica koristi i kratka teorijska izlaganja za objašnjavanje prirode ključnih pojmova i fenomena i njihovo povezivanje sa postojećim znanjima i iskustvima učesnika. Radionica kao način učenja teži da imitira proces saznavanja kakav se odvija u autentičnim

Životnim okolnostima i vodi celovitom iskustvenom doživljaju, upotrebljivom i trajnom. To se postiže kroz planirano, vođeno i vremenski skraćeno prolaženje kroz ključne faze ovakvog učenja:

- učesnici se uvode u temu;
- kreira se situacija koja svima omogućava da aktivno učestvuju u istraživanju i pronalaženju rešenja;
- kroz diskusiju se razmenjuje, pojašnjava i uobličava iskustvo;
- o iskustvo se dovodi u vezu sa postojećim znanjima i uopštava.

Vrste radionica

Radionice se mogu svrstati u dve grupe:

1. **Kreativne radionice** koje imaju za cilj razvijanje kreativnog izražavanja. U ovu grupu spadaju dramske, likovne, pesničke, video;

2. **Edukativne radionice** čiji je cilj saznanje u najširem smislu reči. U okviru edukativnih radionica razlikujemo:

a) **kognitivne radionice** čiji je cilj sticanje konkretnih znanja i veština ali i usmeravanje i podsticanje bazičnih kognitivnih procesa kao što su rasuđivanje, učenje, pamćenje, mišljenje, argumentovanje bazičnog stava, planiranje;

b) **preventivne radionice** čiji je cilj primarna prevencija kroz sticanje znanja i uvida u sebe, druge i odnose sa drugima. Usmerene su na razvoj ličnosti, izražavanje emocija i sl.

Za rad u radionicama edukuju se stručnjaci iz različitih struka: psiholozi, pedagozi, sociolozi, lekari, vaspitači, nastavnici, učitelji... Potrebno je da poseduju određeno teorijsko znanje i bazičnu emotivnu osetljivost za populaciju sa kojom rade. U radionicama se ne provociraju jake emocije. Rad je tako osmišljen da učesnik primi početan impuls, da razmišlja o temi, da nalazi svoja rešenja i sl. Važno je napomenuti da se u toku radionice mogu desiti jake provale emocija. U takvim situacijama je važno uspostaviti neverbalni i verbalni kontakt sa osobom, pokušati empatijski otkriti sta osobu muči, ostati sa njom dok ne izađe iz problema.

Radioničarska pravila

1. *Svi učesnici radionice sede u krugu.* Iz ove pozicije proizilazi da su svi učesnici ravnopravni, uključujući i voditelja. Ovakav razmeštaj sedenja simbolizuje zajedništvo i diskreciju;
2. *Svi imaju jednaku šansu da budu saslušani.* Najčešće se voditelj obraća svima ponaosob, odnosno svi o istoj temi govore jedan za drugim onim redom kako sede u krugu, ili na neki drugi način. *Svako ima pravo da se njegovo mišljenje čuje;*
3. Ne tolerišu se preterano paralelni razgovori i upadanje u reč. *Svako svakoga sluša;*
4. *U radionici svi učestvuju, nema posmatrača,* ali svako ima pravo da zadrži svoje mišljenje za sebe, da ga ne iznese u grupi, tako što će kada na njega dođe red, reći *dalje;*
5. *Poštuje se dogovoreno vreme,* nema ni kašnjenja ni ranijih odlazaka;
6. *Uvažava se različitost u mišljenju i doživljavanju;*
7. *Potrebe svakog učesnika koje ne ugrožavaju aktivnost cele grupe se uvažavaju;*
8. ...

Pravila uspostavlja grupa i može uvoditi nova ili menjati pravila tokom rada. Pravila važe za sve i moraju se poštovati.

Osnovne postavke radionica

Radionice se veoma razlikuju zavisno od uzrasta, kome su namenjene i ciljeva koji se žele postići. Međutim osnovne postavke su im zajedničke, a to su: Scenario ima svaka radionica i ma kako delovala spontano, osmišljena je unapred. Scenario je dat u okviru strukturisanih aktivnosti učesnika koje voditelj uvodi u obliku konkretnih zahteva.

Elementi scenarija su:

1. Ime/tema radionice;
2. Cilj/ciljevi radionice;
3. Potreban materijal za rad, precizno definisan sa svim stavkama;
4. Uvodna aktivnost/i sa jasno definisanim tajmingom koja čini do $\frac{1}{4}$ vremena radionice;
5. Glavna - centralna aktivnost/i sa jasno definisanim tajmingom koja čini bar $\frac{1}{2}$ od ukupnog vremena trajanja radionice;
6. Završna aktivnost sa jasno definisanim tajmingom, u okviru koje se sprovodi i evaluacija rada, i ona traje do $\frac{1}{4}$ vremena radionice.

Dinamika u radionicama je specifična i prolazi kroz više faza. Najpre se javlja lični doživljaj koji je isprovociran sadržajem scenarija. Doživljaj može biti veoma intenzivan, obojen emocijama. Lični doživljaj je sirovi materijal koji se kroz dalji proces pretvara

u uvid ili saznanje, što je zapravo i cilj edukativnih radionica. Uobličavanje doživljaja i razmena doživljaja između učesnika radionice je sledeća faza rada. Na kraju slede elaboracija, obrada doživljaja i uvid.

Ciljevi radionica

- Da naučimo kako da razumemo sebe i druge;
- Da saznamo nešto o drugima i o sebi;
- Da otkrijemo kako da rešavamo probleme koji nas muče;
- Da se družimo i naučimo neke nove igre;
- Da naučimo kako da razrešavamo sukobe sa poznatim i nepoznatim osobama;
- Da naučimo neke stvari koje nigde ne možemo da naučimo.

Radioničarske aktivnosti

- vrtlog ideja;
- rešavanje problema u grupi;
- igra uloga;
- vežbanje veština;
- igre;
- zadaci za grupe;
- diskusija u malim grupama;

- diskusija u celoj grupi;
- prezentacija učesnika;
- kratka predavanja;
- pokazna vežba/demonstracija;
- mini debata...

Uloga voditelja

Voditelj radionice treba da ima jasan cilj i pripremljen plan radionice i da tokom realizacije prati potrebe grupe sa kojom radi i održava grupnu dinamiku. Voditelj ne treba da bude predavač i vođa već da ima ulogu više moderatora koji usmerava rad grupe i pomaže da se dostignu ciljevi rada. Da bi bio kvalitetan voditelj treba da razmisli o korišćenju različitih metoda tokom radionice koji ne samo da zabavljaju učesnike već škakljive teme predstavljaju na manje stresan način. Uključivanjem učesnika, voditelj će pored ohrabljivanja učesnika da učestvuju i prihvate temu, razviti i sopstvene veštine. Evaluacija tokom i/ili nakon radionica će pokazati da li su učesnici nešto naučili, da li je voditelj svoj posao dobro odradio, da li je razjasnio ključna pitanja i da li je možda nešto propustio.

Prijatno okruženje, poverenje i stručnost voditelja da govori o određenoj temi podstaći će učesnike da započnu diskusiju. Voditelj treba da se poveže sa učesnicima, kako bi oni bili otvoreniji da prime poruku i da promene svoj stav ili ponašanje,

posmatrali voditelja kao pouzdan izvor informacija i verovali u primljene informacije. Voditelj stalno mora da radi na građenju svog kapaciteta (komunikacija, samodisciplina, samopoštovanje, relevantno znanje, organizacione sposobnosti itd.). Voditelj može da unapred zada neki zadatak ili neku drugu pripremu – nešto što će angažovati učesnike, a neće ih preopteretiti uz objašnjenje u čemu je svrha domaćeg rada i na koji način bi ga trebalo upotrebiti (Npr: neki članak o određenoj tehnici pisanja priče može poslužiti kao odskočna daska za raspravu u radionici o pisanju.). Voditelj treba da menja ritam tokom radionice, sa diskusije, priče prelaziti na vizuelne metode i sl. ili obrnuto. Voditelj treba da menja intonaciju, koristi gestove rukama i da se kreće prednjim delom prostorije, da bi održao svoju prezentaciju aktivnom. Voditelj treba da se smeje i uspostavlja kontakt pogledom sa učesnicima. Voditelj mora biti zainteresovan za svoj rad da bi to očekivao i od učesnika. Voditelj treba da podstiče grupu da iznosi svoje ideje, rešenja i postavlja pitanja. Voditelj bi trebao da deli štampane materijale koji rezimiraju izložene činjenice i grade most do konkretne primene. Pomoću njih će radionica postati lakša za upotrebu i trajnija, ali svakako ne smeju biti preobimni. Voditelj na radionicu dolazi ranije kako bi uradio poslednje pripreme, dočeka učesnike i završava radionicu na vreme.

Šta voditelj radionice ne treba da čini na radionici:

- glasno čuđenje zbog poziva da vodi radionicu; izvinjenje, uz komentar da je on nedovoljno kvalitetna osoba za vođenje radionice. Takva skromnost se tumači kao strah, zbunjenost i od tog trenutka sve može krenuti nizbrdo;
- provesti radionicu u čitanju ili obradi štampanih materijala koji su podeljeni na početku. To je dosadno, učesnici su to mogli i sami učiniti. Umesto toga, takvi materijali mogu da posluže za izradu skice osnovnih informacija koje se mogu podeliti na kraju kao podsetnik;
- postati žrtva nervoznih manira, kao što je poigravanje sitninom, nakitom, markerom i sl. jer će se učesnici koncentrisati na to, umesto na ono što govorite;
- oslanjati se previše na tehnologiju, prezentacije, video materijale i sl;
- psovati ili se služiti neslanim šalama;
- kritikovati rad pojedinca pred grupom.

Na početku prve zajedničke radionice voditeljeva dobrodošlica i uvod treba da posluže učesnicima kao šansa da steknu predstavu o tome ko je voditelj i o čemu i kako će se raditi na radionici. Ovo treba da posluži da opusti učesnike i da stvori ugodnu, prijateljsku atmosferu.

Planiranje radionice

Planiranje radionice zahteva veštine voditelja. Plan rada koji je voditelj pripremio, kao i materijal su jako važni za uspešnost radionice. Iako se pripreme mogu uraditi unapred, dinamika radionice će se videti tek kada se voditelj susretne sa učesnicima. Rad na pripremi radionice obuhvata administrativnu pripremu, pisanje scenarija, rad na materijalu i odgovaranje na potrebe učesnika. Prilikom planiranja radionice voditelj treba da razmotri sledeća pitanja:

- Kako izgled i način rasporeda nameštaja u učionici može uticati na dinamiku radionice?
- Koja je svrha dnevnog reda radionice/seminara, kako voditelj može odgovoriti na neočekivane promene u dnevnom redu ili rasporedu rada?
- Kako razumevanje celokupnog spektra komunikacija, verbalnih i neverbalnih, pomaže voditelju da se efektivno predstavi, kao i da vidi i razume učesnike?
- Koja vrsta tehnika i aktivnosti se može koristiti u radionici da bi se pomoglo učesnicima da interaktivno i zainteresovano uče teme i rade na vežbama?

Podela u grupe

Neke aktivnosti su takve da se mogu raditi u velikoj grupi, ali često ima i onih koje zahtevaju podelu u manje grupe. Broj

članova grupe zavisi od vrste aktivnosti. Način na koji će voditelj deliti učesnike u grupe zavisi od njegove/njene kreativnosti, raspoloživog vremena, sredstava i samih učesnika.

- Najjednostavniji način je 1,2,3 - Voditelj broji učesnike zavisno od broja grupa koje su mu potrebne – ukoliko mu treba 3 grupe, broji 1, 2, 3, te svi učesnici koji su broj 1 čine jednu grupu, svi koji su broj 2 – drugu itd. Ovo se takođe može uraditi deljenjem (izvlačenjem) po tri papirića različite boje, flomastera, bombona i sl.
- Voditelj deli učesnike po nekoj *karakteristici* (na primer - jedna grupa su oni koji nose farmerice, ostali su druga, ili jedna grupa su oni rođeni u proleće, druga u leto, treća u jesen itd, zavisno od broja potrebnih grupa).
- *Atom* – Voditelj daje uputstva učesnicima da se slobodno kreću po prostoru, kako žele (poželjno uz muziku). Kada vikne “Atom”, zaustave se. Kada kaže “Atom 3” formiraju se grupe od troje, tako što učesnici hvataju sebi najbližima. Držeći se za ruke formiraju grupe od po troje. Pušta se muzika i sve kreće ispočetka. Voditelj menja broj grupe, i na kraju kaže broj učesnika koji mu je potreban po grupi.
- *Slagalica* – Voditelj pripremi onoliko broj slika koliko malih grupa planira, a zatim svaku sliku makazama iseče na onoliko broj delova koliko će biti učesnika u grupi. Svaki učesnik dobija po jedan isečeni deo neke slike. Zadatak

je da svi šetaju po prostoriji i pronađu druge učesnike koji imaju deo iste slike kao oni. Tada formiraju male grupe i zajedno slažu svoju sliku. Sličan način je da voditelj nekoliko poznatih poslovice napiše na papirima, i svaki iseče na dva dela.

Pregled evaluacije i procena

Na kraju radionice treba planirati prikupljanje povratnih informacija o celokupnom programu radionica. Komentari i sugestije se mogu davati tokom diskusije u velikoj grupi – otvorena diskusija je dobro tle za iskrenu i spontanu evaluaciju. Komentari se mogu davati u formalnom evaluacijskom obrascu, koji se mogu podeliti učesnicima na kraju radionice. Ukoliko su anonimni, to pruža mogućnost učesnicima da budu iskreniji.

Evaluacija može da se koristi:

- na kraju svake radionice
- na kraju ciklusa radionice
- kad god voditelj želi da proveri koliko su učesnici naučili, ili koliko su zadovoljni radionicom.

Postoje razne vrste evaluacija:

- formalne – sa pitanjima otvorenog i/ili zatvorenog tipa

- neformalne (zabavne, kreativne...):

- *“Peace”* znak - voditelj nacrtá znak na flipčartu i podeli

po tri stikera (poželjno u tri različite boje). U jedan deo znaka lepe se pohvale, u drugi kritike, u treći sugestije ili predlozi. Ovo se takođe može izvesti sa crtežom drveta - u koren učesnici lepe pohvale, na stablo kritike i na grane predloge.

- *Skala* - nacrtati na podu skalu od 1-5 i postaviti pitanje - „Koliko ste zadovoljni radionicom“, gde će svako stati na onaj deo skale koji označava stepen njegovog/njenog zadovoljstva. Ovaj vid evaluacije može se proširiti raznim potpitanjima.
- *Cvetići* – zamolite učesnike da na svojim papirićima (stikerima) nacrtaju cvet bez latica. Zatim im recite da ocene radionicu brojem latica (ukoliko bi dali ocenu 1 neka nacrtaju jednu laticu, ukoliko bi ocenu 5 – pet latica i sl.). Kasnije učesnici to predaju voditelju ili lepe na flipčart.
- *Zvezdice* – napišite aktivnosti radionice na flipčartu. Učesnici prilaze i lepe prethodno podeljenje/ili samostalno napravljene zvezdice (srca, ili neki drugi simbol) pored aktivnosti koja im se najviše dopala.
- *EKG* – zamolite učesnike da nacrtaju pravu liniju, a preko nje ekg zapis koji će pokazati kako su se učesnici osećali tokom radionice – od početka prema kraju. Ukoliko su bili neraspoloženi ili nezadovoljni, zapis ide ispod prave linije, ukoliko su bili ravnodušni, poklapa se sa njom, i ukoliko su bili zadovoljni ide iznad, a jako zadovoljni -

- skroz prema vrhu.
- *Smajliji* – učesnicima se podele papiri sa smajlijima koji označavaju različita osećanja. Učesnik zaokružuje onog koji najbolje pokazuje njegovo raspoloženje/ zadovoljstvo nakon radionice.
 - *Test* - kroz test proveriti koliko su učesnici radionice naučili o određenoj temi.
 - *Glasanje* – voditelj čita pitanja, učesnici odgovaraju potvrdno podizanjem ruke ili pomeranjem u jedan deo prostorije za “Ne”, u drugi za “Da”. Ukoliko voditelj misli da bi učesnici iskrenije odgovarali ukoliko bi glasanje bilo tajno, okrene leđa, a zamoli nekog od učesnika da broji glasove. Mana je to što voditelj mora da postavlja zatvorena pitanja, te se kao dopuna može koristiti dodatni prazan papir, gde se učesnicima da sloboda da ostave komentare, sugestije, kritike i sl.

Nakon radionice voditelj treba da pregleda evaluacije. Voditelj treba da pokuša da proceni koliko polaznika je pokazalo poboljšanje u razumevanju osnovnih tema i koncepata, da li je bilo više napretka na nekim temama u odnosu na druge, što bi moglo da ukaže da treba poboljšati objašnjenja na manje shvaćene teme. Koristiti generalne evaluacijske komentare da bi se procenio rad voditelja kao dizajnera radionice i prezentatora. Odrediti da li postoje bilo kakvi trendovi u odgovorima koji mogu indikovati određena pitanja u kojima je voditelj jak ili slab.

Obratiti pažnju na konkretne sugestije za promene ubuduće, to može pomoći u stalnom poboljšavanju materijala za radionice i generalnog repertoara. Voditelj mora da kritike prihvati konstruktivno i iskoristi informaciju kao resurs.

Na kraju još par korisnih saveta:

- Ukoliko vam je teško da scenario ili teorijsku osnovu teme radionice upamtite u potpunosti, možete ga imati kraj sebe i povremeno *konsultovati*.
- Budite *fleksibilni*, razvijajte sposobnost da svoja očekivanja i predviđanja aktivnosti prilagodite potrebama, očekivanjima i stilovima učenja učesnika radionice. Ono u šta ćete se i sami uveriti tokom rada je da su neke aktivnosti izuzetno uspešne sa jednom grupom, a sa drugom ne.
- Jako je važno imati *smisao za humor* – ova osobina je od izuzetnog značaja jer pomaže u prevazilaženju teških i manje prijatnih situacija. Voditelj treba da zna da se smeje sebi i svojim postupcima, da sagleda vedriju stranu situacije i da se smeje sa drugima (ali nikako drugima) kao i da podstiče učesnike da koriste svoj smisao za humor.
- *Živite ono što pripovedate* – vrednosti koje vi zastupate i kojima učite druge, treba da budu u skladu sa vašim ponašanjem u ličnom i naročito profesionalnom životu.

Ne zaboravite da ste vi model na osnovu kojeg deca – mladi najbolje uče o tome kako izgleda uvažavanje razlika i poštovanje drugih.

- *Uživajte u sebi i onome što radite* – naučite da greške koje pravite ne posmatrate kao neuspeh, već kao mogućnost da se menjate, usavršavate i svakog dana budete sve bolji i zadovoljniji u poslu koji radite.

DNEVNIK RADA VODITELJA

ŠKOLA/LOKACIJA:

Ime i prezime voditelja:

Izveštaj za mesec:

Datum, trajanje	Sadržaj-opis aktivnosti	Broj učesnika/sastav- muško/žensko	Komentari, opservacije

Spisak učesnika radionica i evidencija dolazaka

Rb	Ime i prezime	Adresa	Kontakt: telefon/ e-mail						
1.									
2.									
3.									
...									

2. TEORIJSKI OKVIR

2. TEORIJSKI OKVIR

Dečija prava

Ljudska prava su univerzalna moralna prava. Njih ne treba kupiti, zaslužiti, naslediti. Ljudska prava ne zavise od države koja ih određuje, već ih ljudsko biće stiče samim rođenjem, ona su neodvojiv deo njegove prirode. Svi ljudi imaju jednako pravo na njih bez obzira na pol, rasu, boju kože, jezik, nacionalnost, starost, klasu, verska ili politička uverenja i sl. Ona proističu iz osnovnih ljudskih potreba. Razvoj svake jedinice zavisi od ostvarenja njenih potreba, a regulisanje ostvarenja potreba vrši se upravo kroz zadovoljenje ljudskih prava. Ljudska prava se definišu kao opšteprihvaćeni principi pravde i pravde koji pripadaju svim ljudima podjednako. Za ljudska prava se može reći da su to oni standardi bez kojih ljudi ne mogu živeti u dostojanstvu kao ljudska bića. Ljudska prava su temelj slobode, pravde i mira. Njihovo poštovanje daje mogućnost pojedincu i zajednici da se potpuno razviju. Ljudska prava danas nisu više samo moralna kategorija, jer su priznata raznim dokumentima.

Važni datumi koji su u bliskoj korelaciji sa temom ljudskih prava:

- Ujedinjene Nacije nastaju 1945. godine umesto Društva naroda;

- Opšta deklaracija o ljudskim pravima je doneta 1948. godine i predstavlja prvi dokument donet pod okriljem Ujedinjenih Nacija koji se posebno bavi ljudskim pravima. Iako formalno neobavezujućeg karaktera, ovaj dokument je prvi Univerzalni katalog ljudskih prava u istoriji, u kojem su proklamovani i definisani sadržaji osnovnih ljudskih prava i sloboda, bez diskriminacije, jednaki za sve ljude na svetu. Kao takav on je osnova za sve kasnije donete konvencije međunarodne zajednice u oblasti ljudskih prava;
- 10. decembar 1948. godine – Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima – epohalni dokument, sadrži 30 članova.

Sve do usvajanja Konvencije o pravima deteta (1989.godine) smatralo se da je dete dovoljno zaštićeno u okvirima zaštite pojedinaca, po osnovu ljudskih prava. Dete je shvatano kao ne suštinski različito od odraslih koje karakteriše nedostatak razvijenih kapaciteta kojima raspolaže odrastao čovek, te ne može da razume stvari shvatljive odraslima. Tek se promenama u psihološkom određenju detinjstva, koje dete predstavlja specifično u odnosu na odrasle pružila osnov za definisanje prava deteta, jer pripadnici te grupe imaju i specifične zahteve u odnosu na sistem koji obezbeđuju ljudska prava. Generalna skupština UN je 1959. godine usvojila prvi dokument koji se posebno bavi

zaštitom dece – Deklaraciju o pravima deteta. Deca su izdvojena kao posebno osetljiva grupacija, koja zahteva specifičnu zaštitu. Na principima Deklaracije zasnovan je sadržaj Konvencije o pravima deteta, usvojene 20. novembra 1989. godine, koja je prvi međunarodni instrument koji se posebno bavi decom, za razliku od Deklaracije, obavezuje države članice. Konvenciji je 1999. Godine pristupila 191 od 193 zemlje sveta. Konvencija o pravima deteta je **DOKUMENT KOJI JE DONELA ORGANIZACIJA UN I KOJI PRECIZIRA KOJA SVE PRAVA TREBA DA IMAJU DECA. SVE DRŽAVE KOJE RATIFIKUJU ovaj dokument PRIHVATAJU OBAVEZU DA GA PRIMENJUJU. TIME OVAJ PRAVNI AKT DOBIJA SNAGU ZAKONA.**

KONVENCIJA O DEČIJIM PRAVIMA (skraćena verzija)

Član 1. Za potrebe ove Konvencije dete je svako ljudsko biće koje nije navršilo osamnaest godina života, ukoliko se, po zakonu koji se primenjuje na dete, punoletstvo ne stiće ranije.

Član 2. Strane ugovornice ove Konvencije će poštovati i obezbeđivati prava utvrđena ovom Konvencijom svakom detetu koje se nalazi pod njihovom jurisdikcijom bez ikakve diskriminacije i bez obzira na rasu, boju kože, pol, jezik, veroispovest, političko ili drugo uverenje, nacionalno, etničko ili socijalno poreklo, imovinsko stanje, onesposobljenost, rođenje ili drugi status deteta, njegovog roditelja ili zakonskog staratelja.

Član 3. U svim aktivnostima koje se tiču dece, bez obzira da li ih preduzimaju javne ili privatne institucije socijalnog staranja, sudovi, administrativni organi ili zakonodavna tela, najbolji interesi deteta biće od prvenstvenog značaja.

Član 4. Strane ugovornice će preduzeti sve potrebne zakonodavne, administrativne i ostale mere za ostvarivanje prava priznatih u ovoj Konvenciji. U pogledu ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava, Strane ugovornice će preduzeti takve mere maksimalno koristeći svoja raspoloživa sredstva, a gde je to potrebno, u okviru međunarodne saradnje.

Član 5. Strane ugovornice će poštovati odgovornosti, prava i dužnosti roditelja ili, gde je takav slučaj, članova šire porodice ili zajednice, kako je predviđeno lokalnim običajima, zakonskih staratelja ili drugih osoba zakonski odgovornih za dete, da bi se omogućilo, na način koji je u skladu sa razvojnim mogućnostima deteta, odgovarajuće usmeravanje i savetovanje u ostvarivanju prava priznatih ovom Konvencijom.

Član 6. Strane ugovornice priznaju da svako dete samim rođenjem ima pravo na život i strane ugovornice će obezbediti u najvećoj mogućoj meri opstanak i razvoj deteta.

Član 7. Dete će biti registrovano odmah nakon rođenja i imaće od rođenja pravo na ime, pravo na sticanje državljanstva i koliko je to moguće, pravo da zna ko su mu roditelji i pravo na njihovo staranje.

Član 8. Strane ugovornice se obavezuju da poštuju pravo deteta na očuvanje identiteta, uključujući državljanstvo, ime i porodične odnose u skladu sa zakonom, bez nezakonitog mešanja.

Član 9. Strane ugovornice će obezbediti da dete ne bude odvojeno od svojih roditelja protiv njihove volje, osim kada nadležne vlasti, uz sudski nadzor, odrede u skladu sa važećim zakonom i postupkom, da je takvo odvajanje neophodno u najboljem interesu deteta. Takva odluka može biti neophodna

u određenom slučaju, kao npr. ako roditelji zlostavljaju ili zanemaruju dete ili žive odvojeno pa se mora doneti odluka o mestu stanovanja deteta.

Član 10. U skladu sa obavezom strana ugovornica, shodno članu 9, zahtevi deteta ili njegovih roditelja da uđe na teritoriju strane ugovornice ili je napusti radi ponovnog spajanja porodice, strane ugovornice će rešavati na pozitivan, human i ekspeditivan način.

Član 11. Strane ugovornice će preduzeti mere za borbu protiv nezakonitog prebacivanja i zadržavanja dece u inostranstvu

Član 12. Strane ugovornice će obezbediti detetu koje je sposobno da formira svoje sopstveno mišljenje, pravo slobodnog izražavanja tog mišljenja o svim pitanjima koja se tiču deteta, s tim to se mišljenju deteta posvećuje dužna pažnja u skladu sa godinama života i zrelošću deteta.

Član 13. Dete ima pravo na slobodu izražavanja; pravo obuhvata slobodu da traži, prima i daje informacije i ideje svih vrsta bez obzira na granice, bilo usmeno, pismeno ili štampano, u umetničkoj formi ili preko bilo kog drugog sredstva informisanja po izboru deteta.

Član 14. Strane ugovornice će poštovati pravo deteta na slobodu

misli, savesti i veroispovesti.

Član 15. Strane ugovornice će priznati pravo deteta na slobodu udruživanja i slobodu mirnog okupljanja.

Član 16. Nijedno dete neće biti izloženo proizvoljnom ili nezakonitom mešanju u njegovu privatnost, porodicu, dom ili prepisku, niti nezakonitim napadima na njegovu čast i ugled.

Član 17. Strane ugovornice uvažavaju značajnu ulogu sredstava javnog informisanja i obezbediće da dete ima pristup informacijama i materijalima iz različitih nacionalnih i međunarodnih izvora, posebno onih koji su usmereni na razvoj njegovog socijalnog, duhovnog i moralnog dobra i fizičkog i mentalnog zdravlja.

Član 18. Strane ugovornice će uložiti najveće napore da se obezbedi priznavanje principa da oba roditelja imaju zajedničku odgovornost u podizanju i razvoju deteta. Roditelji ili, u zavisnosti od slučaja, zakonski staratelji imaju prevashodnu odgovornost za podizanje i razvoj deteta. Najbolji interesi deteta će biti njihova osnovna briga.

Član 19. Strane ugovornice će preduzeti odgovarajuće zakonske, administrativne, socijalne i obrazovne mere za zaštitu deteta od svih oblika fizičkog ili mentalnog nasilja, povređivanja

ili zlostavljanja, zapostavljanja ili nemarnog postupanja, maltretiranja ili eksploatacije, uključujući seksualno zlostavljanje, dok je pod brigom roditelja, zakonskih zastupnika ili bilo koje druge osobe koja se brine o detetu.

Član 20. Detetu koje je privremeno ili stalno lišeno porodične sredine ili kojem, u njegovom najboljem interesu, ne može biti dopušteno da u takvoj sredini ostane, imaće pravo na posebnu zaštitu i pomoć države. Strane ugovornice će u skladu sa svojim nacionalnim zakonima obezbediti alternativnu brigu za takvo dete. Takva briga može da uključi, između ostalog, smeštaj u drugu porodicu, kafalah prema islamskom pravu, usvojenje ili, ako je neophodno, smeštaj u odgovarajuće ustanove za brigu o deci. Pri razmatranju rešenja, dužna pažnja će biti posvećena potrebi uspostavljanja kontinuiteta u podizanju deteta kao i etničkom, religioznom, kulturnom i jezičkom poreklu deteta.

Član 21. Strane ugovornice koje priznaju i/ili dozvoljavaju sistem usvajanja će obezbediti da najbolji interesi deteta budu od prevashodne važnosti.

Član 22. Strane ugovornice će preduzeti odgovarajuće mere da se obezbedi da dete koje traži izbeglički status ili koje se smatra izbeglicom u skladu sa važećim međunarodnim ili nacionalnim zakonom i postupkom, bilo da je bez pratnje, bilo da je u pratnji roditelja ili neke druge osobe, dobije odgovarajuću

zaštitu i humanitarnu pomoć u uživanju prava utvrđenih ovom Konvencijom i drugim međunarodnim instrumentima o ljudskim pravima ili humanitarnom pravu, čije su strane ugovornice navedene države.

Član 23. Strane ugovornice priznaju da mentalno ili fizički nesposobno dete treba da uživa pun i kvalitetan život, u uslovima koji obezbeđuju dostojanstvo, unapređuju samopouzdanje i olakšavaju njegovo aktivno učešće u zajednici.

Član 24. Strana ugovornice priznaju pravo deteta na uživanje najvišeg ostvarivog zdravstvenog standarda i na kapacitete za lečenje i zdravstvenu rehabilitaciju. Države potpisnice će nastojati da obezbede da nijedno dete ne bude lišeno prava pristupa takvim uslugama zdravstvene zaštite.

Član 25. Strane ugovornice priznaju pravo detetu koje su nadležni organi zbrinuli u cilju staranja, zaštite ili lečenja njegovog fizičkog ili mentalnog zdravlja, na periodičnu proveru obezbeđenog tretmana i sve druge okolnosti od značaja za njegovo zbrinjavanje.

Član 26. Strane ugovornice priznaju pravo svakog deteta na korišćenje socijalne zaštite, uključujući socijalno osiguranje, i preduzimaće potrebne mere za postizanje punog ostvarivanja ovog prava u skladu sa nacionalnim zakonom.

Član 27. Strane ugovornice priznaju pravo svakog deteta na životni standard koji odgovara detetovom fizičkom, mentalnom, duhovnom, moralnom i socijalnom razvoju.

Član 28. Strane ugovornice priznaju pravo na obrazovanje i u cilju postepenog postizanja ovog prava, a na osnovu jednakih mogućnosti, posebno će: (a) – učiniti osnovno obrazovanje obaveznim i besplatnim za sve; (b) – podsticati razvoj različitih oblika srednjeg obrazovanja, uključujući opšte i stručno obrazovanje, koje bi bilo na raspolaganju i dostupno svakom detetu i preduzimati pogodne mere kao što su uvođenje besplatnog obrazovanja i pružanje finansijske pomoći kada je to potrebno; (c) – omogućiti, svim odgovarajućim sredstvima, da više obrazovanje bude dostupno svima u skladu sa sposobnostima; (d) – omogućiti da obrazovne i stručne informacije i saveti budu dostupni svoj deci; (e) – preduzimati mere za obezbeđenje redovnog pohađanja škole i smanjenje stope napuštanja škole. Strane ugovornice će preduzimati potrebne mere da se disciplina u školi sprovodi na način primeren ljudskom dostojanstvu deteta i u skladu sa ovom Konvencijom.

Član 29. Strane ugovornice se slažu da obrazovanje deteta bude usmereno na: (a) – razvoj detetove ličnosti, talenta i mentalnih i fizičkih sposobnosti do njihovih krajnjih mogućnosti; (b) – razvoj poštovanja ljudskih prava i osnovnih sloboda i principa

utvrđenih Poveljom Ujedinjenih nacija; (c) – razvoj poštovanja detetovih roditelja, njegovog/njenog kulturnog identiteta, jezika i vrednosti, nacionalnih vrednosti zemlje u kojoj dete živi, zemlje iz koje potiče i civilizacija različite od njegove/njene sopstvene; (d) – pripremanje deteta za odgovoran život u slobodnom društvu, u duhu razumevanja, mira, tolerancije, jednakosti polova, prijateljstva među narodima, etničkim, nacionalnim i verskim grupama i sa licima domorodačkog porekla; (e) – razvoj poštovanja prema prirodnoj okolini.

Član 30. U onim državama u kojima postoje etničke, verske ili jezičke manjine ili lica domorodačkog porekla, detetu koje pripada takvoj manjini ili je domorodac, neće biti uskraćeno pravo, u zajednici sa drugim članovima njegove grupe, da uživa svoju kulturu, da ispoveda i manifestuje svoju veru ili da koristi svoj jezik.

Član 31. Strane ugovornice priznaju pravo deteta na odmor i slobodno vreme, na učešće u igri i rekreativnim aktivnostima koje odgovaraju uzrastu deteta i na slobodno učešće u kulturnom životu i umetnosti.

Član 32. Strane ugovornice priznaju pravo deteta da bude zaštićeno od ekonomskog iskorišćavanja i od obavljanja bilo kog posla koji bi mogao da bude opasan ili bi ometao školovanje deteta ili bi bio štetan po zdravlje deteta ili za fizički, duševni,

moralni ili društveni razvoj deteta.

Član 33. Strane ugovornice će preduzeti sve odgovarajuće mere, uključujući pravne, administrativne, socijalne i obrazovne, da zaštite decu od nezakonite upotrebe narkotika i psihotropnih supstanci, kako je definisano odgovarajućim međunarodnim ugovorima i da spreče korišćenje dece u nezakonitoj proizvodnji i trgovini tim supstancama.

Član 34. Strane ugovornice se obavezuju da štite decu od svih oblika seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja.

Član 35. Strane ugovornice će preduzimati sve odgovarajuće nacionalne, bilateralne i multilateralne mere da spreče otmicu, prodaju ili trgovinu decom u bilo koju svrhu ili u bilo kojoj formi.

Član 36. Strane ugovornice će štititi decu od svih drugih oblika iskorišćavanja štetnih po bilo koji vid detetove dobrobiti.

Član 37. Strane ugovornice će obezbediti da: (a) – nijedno dete ne bude podvrgnuto mučenju ili drugom okrutnom, nehumanom ili ponižavajućem postupku ili kažnjavanju. Ni smrtna kazna, ni doživotni zatvor, bez mogućnosti oslobađanja, neće biti dosuđeni za dela koja izvrše osobe mlađe od 18 godina;

Član 38. Strane ugovornice se obavezuju da poštuju i obezbeđuju

poštovanje pravila međunarodnog humanitarnog prava koja su za njih obavezujuća u situacijama oružanih sukoba, a odnose se na dete. Strane ugovornice će preduzeti sve moguće mere da obezbede da osobe koje nisu navršile 15 godina direktno ne učestvuju u neprijateljstvima.

Član 39. Strane ugovornice će preduzeti sve odgovarajuće mere da podstiču fizički i psihološki oporavak i društvenu reintegraciju deteta žrtve: svakog oblika zanemarivanja, iskorišćavanja ili zlostavljanja; mučenja ili bilo kog drugog oblika okrutnog, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja; ili oružanog sukoba. Takav oporavak i reintegracija će se vršiti u uslovima koji podstiču zdravlje, samopoštovanje i dostojanstvo deteta.

Član 40. Strane ugovornice priznaju pravo svakom detetu za koje se tvrdi, koje je optuženo ili za koje je utvrđeno da je prekršilo krivični zakon, na postupak usklađen sa unapređivanjem detetovog osećaja dostojanstva i vrednosti, koji njega/nju podstiče na poštovanje ljudskih prava i osnovnih sloboda drugih i koji uzima u obzir uzrast deteta i činjenicu da je poželjno zalagati se za njegovu/njenu reintegraciju i preuzimanje konstruktivne uloge u društvu.

3. RADIONICE

3. RADIONICE

Radionica br. 1: Upoznavanje i timski rad

Cilj radionice: upoznavanje i jačanje grupne kohezije, motivisanje za učestvovanje u radu, upoznavanje sa programom i daljim radom, uspostavljanje pravila rada u grupi... (definisati cilj u skladu sa utvrđenim parametrima).

Potreban materijal: flip chart, papiri, papiri u boji, stikeri, markeri, flomasteri, olovke, makaze, krep traka, selotejp...

Trajanje radionice: 50 minuta

1. Uvodna aktivnost: 10 minuta

Predstavljanje (upoznavanje) – trajanje 5 minuta

Voditelj predstavlja ukratko projekat i program. Nakon toga svi učesnici i voditelj treba da kažu svoje ime i prezime, radioničarska iskustva... i tome slično.

Ime i pridev – trajanje 5 minuta

Svaki učesnik govori svoje ime i pridev koji ga opisuje, a počinje početnim slovom njegovog imena npr. raspevani Rade, tvrdoglava Tamara...

2. Glavna aktivnost: 30 minuta

Pravila, pravila... – trajanje 10 minuta

Voditelj upoznaje učesnike sa pravilima radionice koja ispisuje na flip čartu. Pored osnovnih pravila radioničarskog rada, učesnici i voditelj mogu odrediti i interna pravila, pravila koja će važiti u njihovoj grupi, učesnici zapisuju svoje predloge zajedno sa voditeljem.

Igrica (bakica, tigar, ratnik) - trajanje 10 minuta

Voditelj deli učesnike u dve grupe. Grupe treba da se dogovore kojeg će lika glumiti – bakicu, ratnika ili tigra. Cela grupa glumi istog lika. Voditelj im pokazuje smešan način na koji će glumiti (tigar – pokazuje kandže i viče „rrrrrrrrrrrr“, ratnik drži koplje, bakica štap i sl.) Ono što je važno je da tigar pobeđuje bakicu, ratnik tigra, a bakica ratnika. Grupa se dogovara, zatim stane jedna nasuprot druge. Voditelj odbrojava jedan, dva i sad (kad kaže 1 učesnici prave korak ka drugoj grupi, 2 - još jedan korak i „sad“ – pokazuju glumom kojeg lika su odabrali). Igra može da se ponovi više puta, dok voditelj zapisuje na flipčartu rezultat. Igra razvija timski duh.

Profajler – trajanje 10 minuta

Učesnike podeliti u parove. Cilj aktivnosti je da se kroz razgovor sa svojim parom učesnici međusobno bolje upoznaju, a nakon toga ostalima predstave svog para. Razgovor može trajati 3-5 minuta, a nakon toga preći na predstavljanje, koje treba da traje maksimalno pola minuta.

3. Završna aktivnost: 10 minuta

Grupna igra (pantomima) – trajanje 5 minuta

(Učesnici stoje u nizu (ukoliko je grupa velika moguće je oformiti i dve grupe). Voditelj zadaje neki pojam, koji nije baš lako objasniti pantomimom, i pokazuje ga prvom učesniku u nizu, koji ima zadatak da taj pojam objasni sledećem učesniku, on/ona sledećem i tako do kraja reda. Svi ostali iz grupe su okrenuti leđima, i niko sem narednog učesnika ne treba da vidi kako se pojam pokazuje. Zadatak je da pojam stigne do poslednjeg učesnika u nizu)

Evaluacija (data mogućnost da vid evaluacije osmisli voditelj) – 5 minuta

Radionica br. 2: Pusto ostrvo – potrebe i želje

Cilj radionice: Upoznavanje učesnika sa pojmovima potreba i želja, razlikom među njima i sticanje uvida u to da su ljudska/dečija prava zasnovana na osnovnim ljudskim/dečijim potrebama, a ne željama. (definisati cilj u skladu sa utvrđenim parametrima).

Potreban materijal: flip čart, papiri u boji, stikeri, markeri, flomasteri, olovke, makaze, krep traka, selotejp/lepak, kartice prioriteta

Trajanje radionice: 50 minuta

1. Uvodna aktivnost: 10 minuta

Igra – Šta mogu da ponesem na pustoo ostrvo? – Voditelj kaže učesnicima da kreću na pustoo ostrvo i da mogu sa sobom da ponesu po jednu stvar, a voditelj će im reći da to ili smeju da ponesu ili ne. Učesnici treba da pogode na osnovu kog kriterijuma voditelj dozvoljava šta mogu da ponesu. Učesnici mogu da nose samo stvari koje počinju na isto početno slovo njihovog imena (Na primer, Jelena može da nosi jabuku, Marjan – mobilni telefon, Kristina – kuću itd.). Ukoliko voditelj ne zna sva imena učesnika, neka instrukcija bude da svaki učesnik kaže najpre svoje ime, pa onda šta nosi na pustoo ostrvo (Na primer – Ja sam Milica i nosim budilnik, na šta voditelj odgovara – Ne može, ali ako neko kaže – Ja sam Nikola i nosim naočare za Sunce).

2. Glavna aktivnost: 30 minuta

Izbor prioriteta – Voditelj deli učesnike u grupe (po mogućnosti, iste kao na prošloj radionici) i kaže grupama da je sada na njihovo pusto ostrvo došla ekipa za spasavanje i želi da im omogući sve ono što im je potrebno da prežive na ostrvu, nudeći im listu mogućnosti i priliku da dopišu šta im je još potrebno tj. šta bi još želeli da imaju na svom pustom ostrvu. Nakon 5 minuta voditelj kaže grupi da ekipa za spasavanje nije u stanju da im obezbedi svih 27 stvari, već moraju da izaberu 16. Nakon 5 minuta grupnog dogovora, voditelj još jednom kaže da ekipa za spasavanje može da im obezbedi samo 8 stvari sa spiska i da moraju da procene šta im je zaista najneophodnije za život na ostrvu. Nakon toga grupe izveštavaju koje su kartice zadržali i lepe ih na flipčart, ili ih voditelj ispisuje, za svaku grupu u posebnoj koloni, ali tako da sve budu vidljive u istom trenutku, tj. da sve kolone su na istom papiru. – 20 minuta

Diskusija – Voditelj pita učesnike šta su lakše eliminisali i zašto. Ukoliko učesnici sami ne dođu do zaključka da je to zato što neke stvari sa kartica označavaju potrebe, a neke želje, a zadovoljenje potreba je neophodno za rast, razvoj i život, dok ispunjenje želja - nije. Treba naglasiti da sve grupe biraju otprilike na isti način, jer svi ljudi i deca imaju iste potrebe. Voditelj još jednom podseća da otud nastaje i koncept ljudskih/dečijih prava – da bi ljudske/dečije potrebe bile zadovoljene i zaštićene. Ljudska/dečija

prava su karakteristična po tome što se zasnivaju na osnovnim ljudskim/dečijim potrebama i pripadaju nam samim tim što smo ljudi/deca. Dečija prava se zasnivaju na dečijim potrebama, a ne željama. – 10 minuta

3. Završna aktivnost: 10 minuta

Igra - imaginarni pokloni

Voditelj objašnjava da će svako od učesnika dobiti priliku da pokloni onom do sebe u krugu neki imaginarni poklon kojim bi trebalo da ga usreći, zatim jedan po jedan učesnik u krugu pantomimom objašnjavaju/pokazuju osobi do sebe šta joj to poklanjaju pre rastanka dok osoba koja prima poklon pogađa o kakvom poklonu je reč. Igra se završava kada svi učesnici u krugu dobiju po jedan imaginarni poklon. - 5 minuta

Evaluacija – učesnici stoje u krugu i u jednoj reči iskazuju koliko su zadovoljni radionicom (treba da izaberu jednu reč koja najbolje opisuje koliko im se radionica dopala) - 5 minuta

Prilog 1 – Kartice prioriteta

Hrana	Voda	Bolnica
Policija	Porodica i prijatelji	Igralište
Kuća	Krevet	Fabrika čokolade
Televizor	Škola	Crkva/Hram
Banka	Supermarket	Prodavnica moderne garderobe
Automobil	Bicikla	Mediji
Bioskop	Kompjuter	Biblioteka
Igraonica		

Radionica br. 3: Konvencija o pravima deteta

Cilj radionice: Podizanje svesti osnovaca i srednjoškolaca o značaju Konvencije o pravima deteta putem vršnjačke edukacije.

Potreban materijal: Konvencija o pravima deteta za svakog od učesnika, flip čart, papiri, papiri u boji, stikeri, markeri, flomasteri, olovke, makaze, krep traka, selotejp...

Trajanje radionice: 50 minuta

1. Uvodna aktivnost: 10 minuta

Igra „Vetar duva“ - svi sede u krugu, svaki učesnik na svojoj stolici, a ima ih taman toliko da svi učesnici mogu da sednu. Voditelj počinje igru tako što kaže „Vetar duva za sve one koji ... (navodi vidljive karakteristike ili karakteristike ličnosti, na primer – za sve koji nosi farmerice, patike, zeleno, imaju dugu kosu, vole životinje i sl.). Čim voditelj kaže neku karakteristiku svi oni koji je imaju ustaju i moraju da sednu na neko drugo mesto. Voditelj žuri da zauzme nečije mesto. Igra se nastavlja tako što onaj učesnik koji je ostao bez mesta zadaje novu karakteristiku. Voditi računa o vremenskom ograničenju igre. – 10 minuta

2. Glavna aktivnost: 30 minuta

Vrtlog ideja na temu dečijih prava

Voditelji pitaju učesnike o tome šta im prvo padne na pamet na

pomen dečijih prava i njihove odgovore ispisuje na flip čartu. Zatim voditelji kategorizuju odgovore učesnika radionice i dele sa grupom informacije o dečijim pravima i Konvenciji kojih se učesnici nisu setili – 10 minuta

Igranje uloga

Voditelj deli grupu u tri ili četiri manje grupe. Svaka od grupa ima za cilj da izabere po jedan član iz Konvencije o dečijim pravima i na osnovu njega osmisli kratak skeč (učesnici kroz skeč mogu prikazati sam član konvencije, kršenje tog prava...) – priprema skečeva – 10 minuta ; izvođenje skečeva – 10 minuta. Ukupno trajanje – 20 minuta.

3. Završna aktivnost: 10 minuta

Igra – Pictionary dečijih prava - Voditelj deli učesnike u dve grupe i traži od njih da izaberu po dva crtača. Voditelj, linijom deli belu tablu na dva dela, a crtačima daje da izvlače po jedno dečije pravo (koje je prethodno pripremio iz skraćene Konvencije o dečijim pravima). Oba crtača crtaju isto pravo, kako žele, ali ne smeju da koriste slova ni brojeve. Kada oba crtača vide o kom pravu je reč, voditelj označava početak, a grupe istovremeno pokušavaju da pogode o kom pravu se radi. Grupa koja prva pogodi, dobija poen. Zatim grupe biraju sledeća dva crtača, a voditelj im zadaje novo pravo. Ponoviti nekoliko puta. Ova igra će pokazati voditeljima koliko su zapravo učesnici upoznati sa članovima Konvencije, odnosno, da li je rad na prethodne dve

radionice bio uspešan.- 10 minuta

Evaluacija – Učesnici će dobiti po jedan samolepljivi stiker i na njemu će ispisati ili nacrtati svoje utiske o radionici. Učesnici će stikere zalepiti na flipčart table pre odlaska.

Radionica br. 4: Pravo na nediskriminaciju

Cilj radionice: Povećanje nivoa informisanosti osnovaca i srednjoškolaca o značaju nediskriminacije putem vršnjačke edukacije.

Potreban materijal: štampana verzija Igre siromaštva i isečene kartice sa ulogama, flip čart, papiri, papiri u boji, stikeri, markeri, flomasteri, olovke, makaze, krep traka, selotejp...

Trajanje radionice: 60 minuta

1. Uvodna aktivnost: 10 minuta

Igra „Vetar duva“ - svi sede u krugu, svaki učesnik na svojoj stolici, a ima ih taman toliko da svi učesnici mogu da sednu. Voditelj počinje igru tako što kaže „Vetar duva za sve one koji ... (navodi vidljive karakteristike ili karakteristike ličnosti, na primer – za sve koji nosi farmerice, patike, zeleno, imaju dugu kosu, vole životinje i sl..). Čim voditelj kaže neku karakteristiku svi oni koji je imaju ustaju i moraju da sednu na neko drugo mesto. Voditelj žuri da zauzme nečije mesto. Igra se nastavlja tako što onaj učesnik koji je ostao bez mesta zadaje novu karakteristiku. Voditi računa o vremenskom ograničenju igre. – 10 minuta

2. Glavna aktivnost: 30 minuta

Igra siromaštva, koju prati diskusija

Poverty game ili Igra siromaštva učesnike/ce radionice „stavlja u tuđe cipele“ i omogućava im da svet gledaju „očima“ nekog drugog. Ima za cilj da kroz empatiju skrene pažnju na postojanje različitih marginalizovanih grupa, njihov položaj u društvu, nezadovoljene potrebe i prava koja su im često ugrožena. Igra se tako što se učesnicima podele zadate uloge, od njih se traži da razmisle o svojoj ulozi par minuta, da „uđu“ u svoju ulogu što više mogu. Dok to rade čitaju im se pitanja koja im pomažu u zamišljanju. Nakon toga im se kaže da svi stanu u jednu liniju i čitaju im se određene tvrdnje, sa kojima svako treba da se složi iz pozicije svoje uloge, tako što će, ukoliko se slaže sa njom da napraviti jedan korak, a ukoliko se ne slaže, ostaće na istom mestu. Nakon svih 20 pitanja, učesnici dobro pogledaju gde je ko, dokle je ko stigao, pričaju o opštem utisku, osećanju, pokušaju da pogode ko je ko (pitanja za diskusiju). Zatim se vraćaju na mesto i diskusija se nastavlja tako što svako otkriva svoju ulogu i deli svoja osećanja i zapažanja sa drugima. – 30 minuta

3. Završna aktivnost: 10 minuta

Igra zasmeljavanja - svi učesnici su ozbiljni, a jedan učesnik ima zadatak da ih sve nasmeje - koga uspe da nasmeje, on/ona mu se pridružuje u zadatku i dalje se trudi da zasmeljava učesnike i tako redom, sve dok svi ne budu nasmejani – 7 minuta

Evaluacija - voditelji crtaju koncentrične krugove na flipčart papiru, krug u centru označen je peticom, ocene opadaju do spoljnjeg kruga koji je ocenjen jedinicom i učesnici, u zavisnosti od ocene koju daju voditeljima, u jedan od krugova ucrtavaju svoj simbol koji označava koliko je radionica bila edukativna/zanimljiva – 3 minuta

Prilog 2 - POVERTY GAME (Igra siromaštva)

<p>TI SI 16-OGODIŠNJI ROM, IMAŠ 7 BRAĆE I SESTARA I TEZGU NA BUVLJAKU</p>	<p>TI SI ĆERKA LOKALNOG MENADŽERA BANKE I IDEŠ U NAJBOLJU ŠKOLU U GRADU</p>
<p>TI SI 15-OGODIŠNJI SIN FARMERA I ZIVIŠ U UDALJENOM SELU U PLANINAMA</p>	<p>TI SI MLADIĆ SA INVALIDITETOM KOJI MOŽE DA SE KREĆE SAMO U KOLICIMA</p>
<p>TI SI TRUDNA 17-OGODIŠNJAKINJA KOJA NIJE ZAVRŠILA SREDNJU ŠKOLU</p>	<p>TI SI SIN ŠABANA BAJRAMOVIĆA, I USKORO ĆEŠ IZDATI ALBUM ZA GRAND</p>
<p>TI SI DETE IZ VRLO SIROMAŠNE PORODICE</p>	<p>TI SI 14-OGODIŠNJA IZBEGLICA IZ HRVATSKE</p>
<p>TI SI SIN KINESKOG IMIGRANTA KOJI JE VLASNIK USPEŠNOG LANCA KINESKIH PRODAVNICA U SRBIJI</p>	<p>TI SI ĆERKA AMERIČKOG AMBASADORA U SRBIJI</p>

<p>TI SI 17-OGODIŠNJI MLADIĆ, BESKUĆNIK</p>	<p>TI SI SRBIN KOJI IDE U OSNOVNU ŠKOLU, TRENIRAŠ TENIS I TVOJI RODITELJI DOBRO ZARAĐUJU</p>
<p>TI SI USPEŠNA MLADA MANEKENKA AFRIČKOG POREKLA</p>	<p>TI SI NAJMLAĐI ČLAN ROMSKOG DUVAČKOG ORKESTRA KOJI JE POBEDIO NA OVOGODIŠNJOJ GUČI</p>
<p>TI SI SREDNJIŠKOLAC, 16 GOD. I IZBEGAŠ DA SE DRUŽIŠ SA PRIPADNICIMA DRUGIH NARODA</p>	<p>TI SI 17-OGODIŠNJA ROMKINJA, I USKORO ĆEŠ SE VENČATI SA MOMKOM KOGA MNOGO VOLIŠ, A KOJI JE NE- ROMSKE NACIONALNOSTI</p>
<p>TI SI BIVŠI UČESNIK VELIKOG BRATA, OSVOJIO SI DRUGO MESTO, ALI SI BIO U KUĆI 100 DANA</p>	<p>TI SI SREDNJOŠKOLAC KOJI ŽIVI U INTERNATU I NEMA KOMPJUTER</p>
<p>TI SI ROM KOJI HOĆE DA UPIŠE SREDNJU ŠKOLU, ALI TE RODITELJI TERAJU DA RADIŠ NA BUVLJAKU</p>	<p>TI SI DETE MUSLIMANSKE VEROISPOVESTI</p>

Pitanja za pomoć u zamišljanju:

O kakvo je bilo vaše detinjstvo? U kakvoj ste kući živeli? Kakve ste igre igrali? Šta su radili vaši roditelji? Čime su se bavili?;

O kakav je sada vaš svakodnevni život? Gde izlazite da bi ste se družili? Šta radite ujutru, popodne a šta uveče?;

O kakav je vaš stil života? Gde živite? Koliko novca imate? Šta radite u slobodno vreme? Šta vas usrećuje, a šta vas plaši?

Pitanja za „korake“:

- Nikada niste imali veće finansijske poteškoće;
- Imate pristojan dom sa telefonskom linijom i televizorom;
- Vaš jezik, religija i kultura se poštuju u društvu u kome živite;
- Vaši stavovi se poštuju, a ljudi žele da saslušaju vaše poglede na svet i razmišljanja;
- Drugi ljudi vas pitaju za savet i konsultuju vas za različite stvari;
- Ne plašite se da vas zaustavi policija;
- Znaete gde možete da se obratite za savet i pomoć ako vam treba;
- Nikada niste bili diskriminisani zbog svog porekla;
- Imate adekvatnu socijalnu i zdravstvenu zaštitu u skladu sa vašim potrebama;
- Možete ići na odmor jednom godišnje;
- Možete pozvati prijatelje kući na večeru;

- Imate interesantan život i pozitivni ste kada je vaša budućnost u pitanju;
- Možete da idete u školu; studirate i da se bavite profesijom koju izaberete;
- Ne plašite se da ćete biti maltretirani ili napadnuti bilo na ulici ili u medijima;
- Možete slaviti najbitnije religijske praznike sa vašim rođacima i bliskim prijateljima;
- Možete da učestvujete na nekom internacionalnom seminaru van vaše zemlje;
- Možete ići u bioskom ili pozorište bar jednom nedeljno;
- Ne bojite se za budućnost vaše dece;
- Možete kupovati novu odeću bar jednom u tri meseca;
- Možete se zaljubiti u osobu po vašem izboru;
- Znaete da je vaša kompetentnost priznata i da se poštuje u društvu u kome živite;
- Možete koristiti internet.

Pitanja za diskusiju:

1. Kako ste se osećali dok ste napravili korak ili ostali u mestu?;
2. Za one koji su često pravili korake, u kom momentu ste počeli da primećujete da se drugi nisu tako brzo kretali kao vi?;
3. Da li se neko osećao u nekom trenutku da su mu osnovna

ljudska prava ugrožena i ignorisana?;

4. Da li možete da pogodite uloge ostalih ucesnika? Možete sada da otkrijete uloge;
5. Koliko vam je bilo lako ili teško da uđete u različitu ulogu? Kako ste zamislili osobu čiju ste ulogu igrali?

Radionica br. 5: „Svetla budućnost mladih” – pravo na participaciju

Cilj radionice: Povećanje nivoa informisanosti osnovaca i srednjoškolaca o značaju njihovog aktivnog učešća u procesu donošenja odluka u lokalnoj zajednici putem vršnjačke edukacije.

Potreban materijal: flip čart, papiri, papiri u boji, stikeri, markeri, flomasteri, olovke, makaze, krep traka, selotejp...

Trajanje radionice: 60 minuta

1. Uvodna aktivnost: 10 minuta

Igra – tapšanje umesto broja 3 - učesnici stoje u krugu i imaju zadatak da izbroje do 30, ali tako što treba da tapšu umesto da izgovore svaki broj koji sadrži broj 3 u nazivu, ili je deljiv sa 3, na primer 3, 6, 9, 12, 13, 15... Ko pogreši počinje brojanje ispočetka. Igra je završena kad se izbroji do 30 bez greške – 5 minuta

Enerdžajzer – Atom – Svako od učesnika tajno bira za sebe osobu A i osobu B od učesnika radionice. Kada se svako od učesnika odlučio za svoju osobu A i osobu B, voditelji pozivaju grupu da ustane i krene da šeta prostorijom. Ubrzo voditelji počinju da zadaju grupi različite instrukcije: 1) Stanite što bliže osobi A, a istovremeno što dalje od osobe B; 2) Sada pokušajte da što bliže priđete osobi B ali tako da je osoba A daleko od vas;

3) Neka osoba A bude između vas i osobe B... Igra je gotova kada voditelji procene da se grupa dovoljno razmrdala i da je spremna za narednu aktivnost. – 5 minuta

2. Glavna aktivnost: 35 minuta

Vrtlog ideja na temu participacije

Voditelji pitaju učesnike o tome šta im prvo padne na pamet na pomen participacije i njihove odgovore ispisuje na flip čartu. Zatim voditelji kategorizuju odgovore učesnika radionice i dele sa grupom informacije o pravu na participaciju – aktivno učestvovanje u procesu donošenja odluka koje se nas tiču, a kojih se učesnici nisu setili – 10 minuta

Igranje uloga

Voditelj deli grupu u tri ili četiri manje grupe. Prva grupa imaće za zadatak da kroz kratak skeč prikaže primer (ne)participacije u školi ; druga grupa imaće za zadatak da kroz kratak skeč prikaže primer (ne)participacije u porodici ; treća grupa imaće za zadatak da kroz kratak skeč prikaže primer (ne)participacije u lokalnoj zajednicu (opštini) – priprema skeča – 10 minuta ; izvođenje skečeva – 10 minuta. Ukupno trajanje – 20 minuta.

Diskusija

Voditelji pokreću diskusiju o pravu na participaciju – koliko nam je važno ovo pravo i zbog čega ? Da li u stvarnom životu

imamo često mogućnost da učestvujemo u donošenju odluka koje se nas tiču ? Koliko nam je dozvoljeno da učestvujemo u donošenju odluka koje nas se tiču u porodici, koliko u školi... ? Kako participacija može da utiče na razvoj deteta ? – 5 minuta

3. Završna aktivnost: 10 minuta

Macinga - Učesnici stoje u krugu i u vidu talasa (jedan po jedan) ponavljaju pokrete i imitiraju zvuk koji pokazuje voditelj. Voditelj najpre ispruži ruke ka središtu kruga izgovarajući glasno jedno dugo "Maaaa", učesnik sa leve strane voditelja čini isto i tako jedan za drugim u vidu talasa sve dok i poslednji učesnik (osoba sa desne strane voditelja) ne ispruži svoje ruke izgovarajući "Maaa". Zatim svi učesnici od jednom povlače ruke ka sebi i u jednom glasu uzvikuju "Cinga". Igra se može ponoviti dva ili tri puta, sve dok grupa ne bude zadovoljna. Ova igra će oraspoložiti učesnike radionice i podići nivo energije u grupi. – 5 minuta

Evaluacija - učesnici crtaju „smajlija“ koji najbolje pokazuje koliko im se dopala radionica. Njegov izraz lica može biti neraspoložen, ravnodušan, umoran, začuđen, radostan, oduševljen itd. - 5 minuta

Prilog 3 – Pravo na participaciju

Sva dečija prava su jednaka, ali se 4 uzdižu na nivo principa:

1. Pravo na nediskriminaciju;
2. Pravo na uvažavanje najboljeg interesa deteta;
3. Pravo na život, opstanak i razvoj;
4. Pravo na participaciju.

Participacija znači da dete treba da izrazi mišljenje koje treba da bude uzeto u obzir u svim pitanjima koja ga se neposredno tiču. Participacija je proces koji se ostvaruje postepeno, od nižih ka višim nivoima uključenosti, u saradnji onima koji deci pomažu da realizuju i unaprede svoje kapaciete – odrasli!

Koja se sve dečija prava odnose na participaciju:

- Sloboda izražavanja – član 13
- Sloboda mišljenja, savesti i veroispovesti – član 14
- Sloboda udruživanja – član 15
- Zaštita privatnosti – član 16
- Pristup odgovarajućim informacijama – član 17

- Ali najviše **član 12** koji obavezuje države koje su prihvatile Konvenciju da obezbede detetu koje je sposobno da formira sopstveno mišljenje pravo na slobodno izražavanje tog mišljenja o svim pitanjima koja ga se tiču.

Mišljenju deteta se posvećuje pažnja u skladu sa godinama i dostignutom zrelošću. Participacija dece/mladih (od latinskog participare što znači učestvovati, deliti nešto, sudelovati) jeste proces aktivnog uključivanja upravo dece/mladih u pitanja koje se njih tiču i u akcije kojima su dorasli, bilo da su ih pokrenula sama deca, ili odrasli.

Kod participacije nije reč o nezavisnom delovanju, naprotiv – ona predstavlja saradnju, razmenu informacija, dijalog zasnovan na uzajamnom poštovanju i deljenju informacija. Deca i odrasli dele zadatke, ali i odgovornost za sve zadatke – oni su partneri u tom procesu, što ne znači da su obe strane jednake, već da rade zajedno, svako ima svoju ulogu i međusobno se dopunjuju. Nije cilj da se deca uključe po svaku cenu da bi se prosto povećalo njihovo učešće, već da se nađu mogućnosti za što smislenije uključivanje, za ono što je deci zaista bitno i gde stvarno mogu da doprinesu.

Šta je potrebno za participaciju? Za razmatranje pitanja koje se odnose na vas važno je:

- da dobrovoljno birate da li učestvujete;
- da se dobro upoznate sa situacijom, temom...

- da jasno odredite ciljeve – šta je to što želite da postignete;
- da vladate veštinama potrebnim za zajednički rad;
- da umete da saslušate druge, da argumentovano diskutujete...
- da poštujete pravila rada koja se dogovore na početku;
- da vas se tema tiče, da o njoj zaista imate stav;
- da snosite odgovornosti za vlastite stavove i izbore.

Participacija tj. vaše učešće će biti pravo:

- kada zaista možete da iskažete mišljenje, a ne samo da birate među ponuđenim mogućnostima i niko vas ne navodi na zaključke;
- kada vaši argumenti zaista mogu da utiču na ishod procesa;
- kada je učestvovanje izvedeno na način koji je prilagođen vašem uzrastu i sposobnostima, tako da možete da pratite i razumete proces u koji se uključujete;
- kada dobijete i povratnu informaciju da li ste nekako uticali na ishod procesa.

Nivoi participacije:

- Neučestvovanje - totalno ignorisanje, samo saopštavanje odluke, nametanje odluke jer je „tako dobro za dete...“
- Kvazi („kobajagi“) participacija (nedostatak informacija

– dete učestvuje, ali ne zna tačno o čemu može da odlučuje, a o čemu ne), manipulacija (kad kako odgovara), dekoracija (“deca su odlučila“), privid (deca misle da učestvuju, a ustvari iznose ideje odraslih kao svoje);

- Prava (konsultacije, zajedničko odlučivanje, deca samostalno odlučuju, a odrasli samo pomažu...).

Zašto deca ne koriste dovoljno svoje pravo na participaciju?

Odrasli se boje da:

- Deca nisu dovoljno zrela da učestvuju u donošenju odluka koje ih se tiču;
- Deca imaju specifična znanja i iskustva kojima mogu da doprinesu boljem donošenju odluka!
- Deca moraju prvo da nauče da prihvataju odgovornost za svoje postupke;
- Prihvatanje odgovornosti se uči, izgrađuje upravo kroz proces odlučivanja!
- Participacija dece ruši autoritet odraslih;
- Pravi autoritet, zasnovan na poštovanju se, naprotiv, jača;
- Deca nisu ni zainteresovana;
- 80% mladih nije uključeno, ali polovina bi volela da se uključi;

Dete čije se mišljenje uvažava:

- razvija kritičko mišljenje, samopoštovanje i samopouzdanje, doživljava vrednim sebe, ali i tuđa mišljenja;
- učestvuje u donošenju neke odluke pa je spremno da prihvati odgovornost za njeno sprovođenje, kao i posledice njenog neostvarivanja;
- će sa roditeljem razviti kvalitetan odnos zasnovan na pravom autoritetu i saradnji;
- će prenositi dobar model – “ugrađivaće” ga u sve socijalne odnose i jednog dana će i kod svoje dece ohrabrivati participaciju te će tako doprinositi izgradnji demokratskog društva.

Princip učešća deteta predstavlja osnovu aktivnog uključivanja deteta u uređenje sopstavnog života i društva.